

MARIA KORDAS¹, BARBARA BRUZIEWICZ-MIKŁASZEWSKA², MACIEJ DOBRZYŃSKI³

Profesor doktor habilitowany medycyny Tadeusz Pawela (1920–2011) – przedstawiciel wrocławsko-krakowskiej szkoły chirurgii szczękowo-twarzowej i stomatologicznej

Professor Tadeusz Pawela (1920–2011) – Representative of Wrocław's and Cracow's School of Maxillo-Facial and Dental Surgery

¹ Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu

² Katedra i Zakład Protetyki Stomatologicznej Akademii Medycznej we Wrocławiu

³ Katedra i Zakład Stomatologii Zachowawczej i Dziecięcej Akademii Medycznej we Wrocławiu

Streszczenie

Profesor doktor habilitowany medycyny Tadeusz Pawela (1920–2011) należy do przedstawicieli wrocławskiej oraz krakowskiej szkoły chirurgii szczękowo-twarzowej i stomatologicznej. Studia rozpoczął na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku akademickim 1938/1939, podczas II wojny światowej kolejne 2 lata medycyny ukończył tamże na tajnych kompletach. Absolutorium uzyskał w 1947 r. na Uniwersytecie Poznańskim, dyplom lekarza dentysty (1949 r.) i lekarza medycyny (1950 r.) na uczelniach wrocławskich. W okresie 1947–1964 był uczniem i współpracownikiem luminarza wrocławskiej stomatologii – prof. dr. hab. med. Tadeusza Szczęsnego Owińskiego. Doświadczenia kliniczne uzupełniał na stażach krajowych i zagranicznych. W latach 1964–1971 kierował Katedrą i Zakładem Chirurgii Stomatologicznej z Oddziałem Chirurgii Szczękowej AM w Krakowie, a w latach 1971–1990 Kliniką Chirurgii Szczękowo-Twarzowej AM we Wrocławiu. W obu jednostkach wniósł ogromny wkład pracy w remont, rozbudowę i nowoczesne wyposażenie klinik. Część tego wyposażenia stanowiły jego autorskie projekty lub urządzenia przez niego udoskonalone. Profesor Pawela jako pierwszy w Polsce w 1953 r. opisał ziarniniaka kwasochłonno-kości szczęk, a dalsze badania w tym kierunku zaowocowały uznaniem go za czołowego znawcę w rozpoznawaniu i leczeniu tej choroby. Oryginalny, autorski wkład wniósł w diagnostykę i leczenie promienicy twarzowo-szyjnej oraz neuralgii nerwu trójdzielnego, a także w walkę z bólem, opracowując własne sposoby znieczulenia twarzoczaszki lub istotnie modyfikując metody już istniejące. Jego osiągnięcia w zakresie traumatologii szczękowo-twarzowej w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju tej dyscypliny. Dorobek naukowy prof. Paweli obejmuje 5 monografii, 168 publikacji naukowych, 17 zgłoszonych projektów wynalazczych, wypromowanie 16 prac doktorskich oraz patronat nad dwiema habilitacjami (*Dent. Med. Probl.* 2011, 48, 4, 601–615).

Słowa kluczowe: prof. dr hab. Tadeusz Pawela, wrocławska szkoła stomatologiczna, krakowska szkoła stomatologiczna, historia stomatologii.

Abstract

Professor Tadeusz Pawela (1920–2011) belongs to the representatives of Wrocław and Cracow schools of maxillo-facial and dental surgery. He began studies at the Medical Faculty of Jagiellonian University in Cracow, in the academic year 1938/1939. During World War II he graduated there two consecutive years of confidential medical courses. He obtained certificate of medical studies completion at the University of Poznań in 1947 and diplomas of dentistry (1949) and medicine (1950) at Wrocław universities. In the years 1947–1964 he was the follower and collaborator of luminary of Wrocław dentistry – prof. Tadeusz Szczesny Owiński. He completed clinical experience in national and international internships. In the years 1964–1971, he was a head of the Department of Oral Surgery with the Division of Maxillo-Facial Surgery of Medical University in Cracow, and in the years 1971–1990 he was a head of the Department and Clinic of Maxillo-Facial Surgery of Wrocław Medical University. In both units, he made an enormous contribution to the works of their reconstruction, development and modernization. He equipped them at the high level. Some of this equipment constituted his original projects or devices improved by him. Prof. Pawela as the first one in Poland described the eosinophilic granuloma of jaw bones in 1953, and further research in this field resulted in recognition of him as a leading expert in diagnosing and treating of this disease. He contributed to diag-

nosis and treatment of cervical facial Actinomycosis and trigeminal neuralgia. He developed his own methods of craniofacial anesthesia or significantly modified existing ones. His achievements in the maxillo-facial traumatology significantly contributed to development of this discipline. Scientific achievements of prof. Pawela include 5 monographs, 168 scientific publications, 17 reported inventive projects, 16 doctoral theses promotion and 2 habilitation theses patronage (**Dent. Med. Probl.** 2011, 48, 4, 601–615).

Key words: professor Tadeusz Pawela, Wrocław's School of Dentistry, Cracow's School of Dentistry, history of dentistry.

Profesor doktor habilitowany medycyny Tadeusz Pawela urodził się 17 maja 1920 r. w Przeciszowie (powiat Wadowice) jako jedyny syn Józefa i Józefy z domu Dubiel. Zmarł 14 maja 2011 r. we Wrocławiu. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1938 r.

po ukończeniu Gimnazjum im. Stanisława Konarskiego w Oświęcimiu. W roku akademickim 1938/39 studiował na I roku Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Podczas okupacji niemieckiej pracował w Zakładzie Anatomii Patologicznej w Krakowie jako laborant. Następnie, po uwieszeniu w 1943 r. prof. dr med. Janiny Kowalczykowej (1907–1970), pracował jako stażysta na Oddziale Chorób Wewnętrznych Szpitala Świętego Łazarza w Krakowie. W ramach tajnego nauczania ukończył kolejne 2 lata medycyny. Od 1945 r. kontynuował studia lekarskie w Poznaniu, gdzie w czerwcu 1947 r. uzyskał absolutorium. Podczas studiów na Uniwersytecie Poznańskim kształcił się m.in. pod kierunkiem medyka sądowego – prof. dr. hab. med. Sergiusza Schilling-Siengalewicz (1886–1951), epidemiologa – prof. dr. med. Witolda Stanisława Ludwika Gądzikiewicza (1879–1962), stomatologa – prof. dr. Rudolfa Willi Sarrazina (1906–1974) i okulisty – prof. dr. hab. med. Witolda Juliusza Kapuścińskiego (1910–1988). W czasie studiów był pracownikiem ruchomego ambulatorium dentystycznego, a po studiach pracował jako lekarz Zespołu do Szczepień Ochronnych na Ziemiach Odzyskanych w woj. zielonogórskim [1–4].

W 1947 r. Tadeusz Pawela przybył do Wrocławia. Początkowo pracował jako wolontariusz w Klinice Stomatologicznej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. Potem został zatrudniony jako kontraktowy młodszy asystent u prof. dr. med. Tadeusza Szczęsnego Owińskiego (1904–1995). Dyplom lekarza dentystry uzyskał 26 czerwca 1949 r. na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu (ryc. 1), a lekarza medycyny – 30 grudnia 1950 r. na Akademii Medycznej we Wrocławiu. W 1955 r. uzyskał specjalizację II stopnia z chirurgii szczękowej, a w 1975 r. specjalizację II stopnia z chirurgii stomatologicznej.

W marcu 1956 r. został mianowany adiunktem [2, 5–6].

Od września 1956 r. do grudnia 1957 r., jako stypendysta Ministerstwa Zdrowia, specjalizował się w Klinice Chirurgii Stomatologicznej w Instytucie Chirurgii Plastycznej w Pradze w Czechosłowacji, ponownie przebywał w tej Klinice przez 3 miesiące w 1968 r. W kraju odbył 3-miesięczne staże specjalizacyjne w Klinice Chirurgii Dziecięcej w Warszawie na szkoleniu w leczeniu rozszczepów podniebienia i warg oraz w 2 Klinikach Chirurgii Stomatologicznej w Warszawie [4].

W maju 1962 r. przedstawił pracę doktorską pt. *Ziarniniak kwasochłonny o umiejscowieniu szczękowo-dziąsłowym*, którą recenzenci – prof. dr med. Hanna Hirszfildowa (1884–1964) i prof. Janina Kowalczykowa – oceniły jako „odpowiadającą raczej warunkom pracy habilitacyjnej niż doktorskiej” [cyt. wg 2]. W następstwie tego otworzył nowy przewód doktorski pt. *Leczenie promienicy twarzy i szyi ze szczególnym uwzględnieniem metody własnej*. Promotorem obu prac był prof. dr hab. Tadeusz Szczęsnny Owiński. Stopień doktora medycyny uzyskał 25 czerwca 1963 r. Rok później – 25 czerwca 1964 r. – na podstawie dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. *Ziarniniak kwasochłonny postać szczękowo-dziąsłowa* uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego medycyny z zakresu chirurgii stomatologicznej.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej Walenty Titkow (ur. w 1917 r.) pismem T-572-C-134/64 z dnia 29 listopada 1965 r. zatwierdził uchwałę Rady Wydziału Lekarskiego AM we Wrocławiu z dnia 25 czerwca 1964 r. o nadaniu dr. med. T. Paweli stopnia naukowego doktora habilitowanego medycyny. Po 4 latach – 24 lutego 1968 r. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej dr med. Jerzy Sztachelski (1911–1975) mianował dr. hab. med. T. Pawelę docentem etatowym przy Katedrze Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie z dniem 1 marca 1968 r. [2, 7].

W roku Jubileuszu 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego (1364–1964) rektor Akademii Medycznej w Krakowie prof. dr med. Leon Tichowicz (1897–1965) pismem z 31 lipca 1964 r. zwrócił się do „Obywatela Rektora Akademii Medycznej we Wrocławiu o zwolnienie dr. med. Tadeusza Paweli z zajmowanego stanowiska, gdyż... zakwalifi-

Ryc. 1. Prof. dr hab. med. Tadeusz Paweła – fotografia dyplomu lekarza dentysty ze zbioru Akademii Medycznej we Wrocławiu [2]

Fig. 1. Prof. Tadeusz Paweła – photo of D.D.S. diploma from the Wrocław Medical University collection [2]

kowano Ob. dr. Tadeusza Pawełę na stanowisko adiunkta oraz pełniącego obowiązki Kierownika Zakładu Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie”, na co rektor prof. dr hab. med. Aleksander Kleczeński (1910–1966) wyraził zgodę [2].

Funkcję kierownika Katedry i Zakładu Chirurgii Stomatologicznej z Oddziałem Chirurgii Szczykowej Akademii Medycznej w Krakowie doc. dr hab. med. Tadeusz Paweła pełnił od 1 października 1964 r. do 1 września 1971 r. Stanowisko to objął po przejściu na emeryturę doc. dr hab. med. Jerzego Drozdowskiego (1894–1970) [7].

W związku z odejściem na emeryturę prof. Tadeusza Szczęsnego Owińskiego wieloletniego kierownika Kliniki Chirurgii Szczykowej, rektor AM we Wrocławiu – prof. dr n. tech. Leonard Kuczyński (1913–1994) zwrócił się do rektora AM w Krakowie – prof. dr. med. Jana Oszackiego (1915–1982) z prośbą o „wyrażenie zgody na przejście na to stanowisko wychowanka naszej Uczelni doc. dr. Tadeusza Paweł, który w rozmowie wstępnej wyraził na to swoją zgodę” (pismo z 14 maja 1971 r.) [cyt. wg 2]. Na stanowisko kierownika Kliniki Chirurgii Szczykowej w Instytucie Stomatologii Akademii Medycznej we Wrocławiu

doc. Paweła został mianowany z dniem 1 października 1971 r.

Rada Państwa 25 października 1973 r. nadała doc. Tadeuszowi Paweł tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk medycznych, a nominację na profesora nadzwyczajnego Akademii Medycznej we Wrocławiu podpisał 30 listopada 1973 r. minister prof. dr hab. med. Marian Śliwiński (1932–2009) [3]. Profesor Paweła w 1975 r. został powołany na konsultanta ds. chirurgii szczękowej w regionie dolnośląskim, pełnił też nadzór specjalistyczny nad szpitalnym oddziałem chirurgii stomatologicznej w Wałbrzychu, do utworzenia którego istotnie się przyczynił [4–6, 8].

Rada Wydziału Lekarskiego AM we Wrocławiu 17 marca 1989 r. podjęła uchwałę o wystąpieniu z wnioskiem o nadanie dr. hab. Tadeuszowi Paweł, prof. nadzw. AM we Wrocławiu tytułu naukowego profesora zwyczajnego [4]. Recenzentami Jego dorobku naukowego byli wybitni chirurdzy: prof. dr hab. med. Bohdan Łazarkiewicz (rektor AM we Wrocławiu w latach 1987–1990), prof. dr hab. med. Sylwester Kowalik z Pomorskiej AM w Szczecinie i prof. dr hab. med. Stefan Flieger (1922–2004) z AM w Poznaniu. Uchwałę R-WL zaaprobował

17 kwietnia 1989 r. Senat Akademii Medycznej we Wrocławiu. Tytuł naukowy profesora zwyczajnego nauk medycznych nadał prof. Paweł 17 kwietnia 1990 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Wojciech Jaruzelski [4]. Z dniem 30 września 1990 r. prof. Tadeusz Paweł przeszedł na emeryturę.

W działalności zawodowo-naukowej prof. Paweł można wyróżnić 3 okresy.

Okres wrocławski (lata 1947–1964)

W 1947 r. Tadeusz Paweł uzyskał zgodę zastępcy prof. dr. med. Tadeusza Szczęsnego Owińskiego na odbycie rocznego wolontariatu w Klinice Stomatologicznej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. W następnym roku został tam zatrudniony jako kontraktowy młodszy asystent.

W 1948 r. – jako absolwent medycyny będący w trakcie końcowych egzaminów – wygłosił na posiedzeniach referatowych asystentów Oddziału Stomatologicznego przy Wydziale Lekarskim referat pt. *Fizjologia ślinianek jamy ustnej*. Wykładał ponadto na kursach dokształcających Związku Zawodowego Techników Dentystycznych, a także wygłosił wykład pt. *O fizjologii człowieka* na kursie urządzonym przez Oddział Stomatologiczny dla „podręcznych” – jest to historyczne określenie przyuczonych asystentek stomatologicznych [3, 10–11].

Od 1951 r. lek. Tadeusz Paweł – wspólnie z dr. med. Stanisławem Edwardem Karpiakiem (1920–1995) asystentem Zakładu Chemii Fizjologicznej AM we Wrocławiu – pracował nad zastosowaniem hialuronidazy w stomatologii [4]. Hialuronidazę wyodrębnili z jąder baranich, a kwas hialuronowy otrzymali z ciała szklatego oczu cieląt. Ich badania wykazały, że hialuronidaza, rozpuszczając tkankę łączną nacieku promieniczego, ułatwia antybiotekom (penicylinie i streptomycynie) dostęp do grzybni *Actinomyces* [4]. Wynikiem tych prac była rozprawa doktorska pt. *Leczenie promienicy twarzy i szyi* w 1963 r. Przedstawiony w doktoracie sposób leczenia jest oryginalnym osiągnięciem dr. Tadeusza Paweł.

Doktor Paweł stał się uznanym znawcą promienicy szyjno-twarzowej. Prawdopodobnie po raz pierwszy w świecie, wspólnie z prof. dr hab. n. biol. Haliną Mordarską wykazali w mikroskopie elektronowym obecność otoczki promieniowców, która rozpada się pod wpływem hialuronidazy. Wiele lat później prof. Bogdan Łazarkiewicz stwierdził: „Skuteczność metody prof. Tadeusza Paweł mieliśmy możliwość sprawdzić w II Klinice Chirurgii Ogólnej AM we Wrocławiu w przy-

padku promienicy powłok jamy brzusznej i klatki piersiowej” [4].

W 1953 r. na Ogólnopolskim Zjeździe Chirurgów Stomatologów w Warszawie dr Paweł, jako pierwszy w Polsce, ogłosił pracę na temat ziarniniaka kwasochłonnego szczęk. Pod koniec lat 80. XX w. prof. Paweł pisał: „Aby poznać naturę tego wówczas tak bardzo nowego schorzenia, postanowiłem zebrać wszystkie przypadki ziarniniaka kwasochłonnego leczone w kraju, o umiejscowieniu wyłącznie szczękowym lub występującym łącznie z ogniskami w innych częściach szkieletu albo w narządach wewnętrznych. Poszukiwania rozpocząłem od przejrzenia tysięcy rozpoznań w Zakładach Anatomii Patologicznej wszystkich AM oraz w Pracowniach Histologicznych Instytutów i Oddziałów Onkologii. (...) W ten sposób wędrując po Polsce, zebrałem do 1963 r. 23 przypadki ziarniniaka kwasochłonnego o umiejscowieniu dziąsłowo-szczękowym” [4]. Wyniki badań nad ziarniniakiem kwasochłonnym szczęk – analiza kliniczna, radiologiczna, histologiczna oraz wyniki przeszczepiania ziarniny ziarniniaka kwasochłonnego na zwierzęta doświadczalne zaowocowały pracą habilitacyjną w 1964 r. oraz uznaniem go za autorytet w rozpoznawaniu i leczeniu tego schorzenia.

W tym okresie dr Paweł interesował się również zagadnieniem neuralgii nerwu trójdzielnego, stosując leczenie tkankowe wodnym wyciągiem z łożyska konserwowanego w temperaturze +4°C. Na Ogólnopolskim Zjeździe Chirurgów Stomatologów we Wrocławiu w 1959 r. przyjęto, że „terapia tkankowa była w tym czasie najskuteczniejszą metodą leczenia neuralgii nerwu trójdzielnego” [3]. W czasach przed leczeniem farmakologicznym tegretolem i amizepiną było to niezwykle ważne.

W aktach osobowych prof. Paweł zachowały się opinie zwierzchników i współpracowników o jego pracy naukowo-badawczej z tego okresu [2]. Profesor dr med. Ignacy Pietrzycki (1885–1964), dyrektor Oddziału Stomatologicznego Wydziału Lekarskiego AM we Wrocławiu, wystawił mu 9 sierpnia 1961 r. bardzo pochlebną opinię, pisząc o zagadnieniach, którymi się specjalnie interesuje: leczeniem nerwobólu nerwu trójdzielnego konserwowaną owodnią, zastosowaniem hialuronidazy i trypsiny w stomatologii oraz leczeniem promienicy szyjno-twarzowej. W tej opinii prof. Pietrzycki informuje również, że dr Paweł ukończył kurs dla ordynatorów chirurgii szczękowej organizowany przez Instytut Doskonalenia Kadr Lekarskich w Klinice Chirurgii Szczękowej w Warszawie. Profesor Owiński, kolejny dyrektor Oddziału Stomatologicznego Wydziału Lekarskiego AM we Wrocławiu, w swojej opinii o kwalifikacjach pomocniczego pracownika nauki datowanej 25 kwietnia 1963 r.

pisał, że: „Adj. Paweła jest z pracowników Kliniki najbardziej zamiłowanym w pisaniu prac naukowych” [cyt. wg 2]. Profesor dr hab. med. Stefan Koczorowski (1910–1997) z II Katedry Chirurgii AM we Wrocławiu, opiniując kwalifikacje pomocniczego pracownika nauki adj. dr. med., lek. dent. Tadeusza Paweła, pisał: „Tadeusz Paweła znany mi jest ze współpracy między II Kliniką Chirurgiczną a Kliniką Chirurgii Stomatologicznej. Dr Tadeusz Paweła posiada duży zasób wiadomości zarówno teoretycznych jak i praktycznych. Jest szczególnie zamiłowany w opracowywaniu problemów naukowych” [cyt. wg 2].

Na przełomie lat 50. i 60. XX w. dr Paweła przez 2 kadencje był przewodniczącym Rady Zakładowej Związku Zawodowego PSK nr 1, jednostki administracyjnej liczącej ponad 1000 pracowników „...co świadczy o zaufaniu władz i załogi szpitala...” (pismo T. Paweła do Ministerstwa Zdrowia z 19 września 1962 r.) [3].

Okres krakowski (lata 1964–1971)

Docent dr hab. med. Tadeusz Paweła funkcję kierownika Katedry i Zakładu Chirurgii Stomatologicznej z Oddziałem Chirurgii Szczękowej AM w Krakowie pełnił od 1 października 1964 r. do 1 września 1971 r. W pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej tej jednostki połączył swoje doświadczenia wyniesione ze szkoły wrocławskiej prof. Owińskiego, będącej kontynuacją lwowskiej szkoły prof. dr. med. Antoniego Cieszyńskiego (1882–1941), z osiągnięciami 2 klinik w Pradze, reprezentującymi szkołę berlińską i szkołę wiedeńską, z którymi zapoznał się na stażach. Wraz z zespołem asystentów kontynuował już wcześniej podjęte kierunki badań związane z ziarninakiem kwasochłonnym kości szczęk, promienicą twarzowo-szyjną, neuralgią nerwu trójdzielnego oraz zagadnieniami miejscowych znieczuleń stomatologicznych w aspekcie interdyscyplinarnym. Aby realizować te zadania, nawiązał współpracę z Instytutem Onkologii oraz klinikami Laryngologiczną i Okulistyczną AM w Krakowie [12]. Pod jego kierunkiem w Krakowie stopień doktora nauk medycznych uzyskało 9 lekarzy, w tym późniejszy kierownik Zakładu Chirurgii Stomatologicznej (wydzielonego z Katedry w wyniku restrukturyzacji w 1996 r.) – dr hab. n. med. Jadwiga Stypułkowska, prof. CM UJ [4].

W dydaktyce doc. Paweła skupił się na prowadzeniu wykładów i ćwiczeń ze studentami IV i V roku stomatologii. Brał też udział w szkoleniu podyplomowym lekarzy dentystów, wygłosił około 80 referatów w różnych ośrodkach: w Krakowie, Rzeszowie,

Wrocławiu, Katowicach, Częstochowie i Nowym Sączu. Zajmował się również sprawami opracowania i integracji programów nauczania, był członkiem 4-osobowej Komisji przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej do Przeprowadzenia Reformy Studiów Stomatologicznych oraz pełnomocnikiem rektora AM w Krakowie do opracowania statutu i organizacji Instytutu Stomatologii [2, 5, 7, 13].

Podczas kierowania Katedrą Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie doc. Paweła powiększył i przebudował ambulatorium, utworzył przy nim pracownię protetyczną, powiększył 20-łożkowy oddział do 45 łóżek. W ten sposób placówka ta uzyskała odpowiedni standard, który w 1968 r. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej uznało za wystarczający do powołania Kliniki Chirurgii Stomatologicznej Instytutu Stomatologii Wydziału Lekarskiego AM w Krakowie [4, 12].

Rektor AM w Krakowie powierzył doc. Pawełowi sprawę łączenia zadań dydaktyczno-usługowych z działalnością społeczną na rzecz poprawy stanu zdrowia ludności wiejskiej przez organizowanie akcji „Białych niedziel” oraz stałej opieki lekarskiej nad 2 szkołami wiejskimi [4].

Drugi okres wrocławski (lata 1971–2011)

Dnia 1 października 1971 r. doc. dr hab. med. Tadeusz Paweła objął kierownictwo Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej AM we Wrocławiu, która mieściła się w zaadaptowanej przez prof. Owińskiego przedwojennej willi dyrektora Kliniki Chorób Kobięcych przy ul. T. Chałubińskiego 5. W tym czasie adiunktami Kliniki byli: dr med. Feliks Ćwioro, dr med. Stanisław Szuba oraz dr med. Zdzisław Dobaczewski. Funkcję kierownika Kliniki pełnił do 30 września 1990 r. [4, 13, 14].

Główne tematy prac naukowych doc. Paweła (od 1973 r. prof. nadzw.) oraz jego zespołu dotyczyły: traumatologii szczękowo-twarzowej, nowotworów jamy ustnej, zniekształceń szczęk i ich leczenia, zapaleń okołoszczękowych i nerwobólów nerwu trójdzielnego.

Profesor Paweła był autorem oryginalnych technik operacyjnego leczenia złamań kości szczęk. Jako pierwszy w piśmiennictwie krajowym omówił modyfikację – którą stosował w Klinice od 1972 r. – operacyjnego zamykania komunikacji ustno-zatokowej płatem przedsiolkowym. W latach 1976–1985 profesor opublikował wraz ze współpracownikami prace omawiające wyniki oraz techniki leczenia nowotworów złośliwych twarzoczaszki i opracowanie dotyczące 5218 przypadków złamań kości szczęk leczonych operacyjnie. Do zabiegów tych opracował

własne oryginalne i nieznane dotychczas metody leczenia, jak: szew transweolarny, wewnątrzustny szew nakostny, szew wewnątrzustny na śrubach, szew z dościa zewnątrzustnego. Wprowadził też wewnątrzotokowe leczenie złamań jarzmowo-oczodołowo-szczękowych i dna oczodołu oraz leczenie zastarzałych zwicnięć żuchwy. W niekorzystnych złamaniach jarzmowo-oczodołowo-szczękowych do podparcia kości jarzmowej lub dna oczodołu opadającego do zatoki szczękowej wprowadził oryginalne konstrukcje z akrylu i metalu. W leczeniu zespołu Melkersona-Rosenthala, jako nowość techniczną, zaprojektował trzymadło do elektrody stosowanej przy jonoforezie.

W tym okresie prof. Paweła wypromował 7 doktorów nauk medycznych, patronował 2 przewodnikom habilitacyjnym adiunktów (dr. med. stom. Feliksa Ćwioro i dr. n. med. Jana Wnukiewicza), przygotował do uzyskania specjalizacji z chirurgii stomatologicznej pierwszego stopnia 11 asystentów, drugiego stopnia 10 asystentów, a następnie z chirurgii szczękowo-twarzowej 8 asystentów [4].

Profesor Paweła zorganizował w Wałbrzychu 6 konferencji naukowych dla lekarzy regionu Dolnego Śląska oraz do nadzoru krajowego dla stomatologów i przedstawicieli 17 województw północnych i zachodnich [4]. Ostatnią konferencję w Wałbrzychu w 1987 r. prof. Paweła zorganizował wraz z prof. dr. hab. n. med. Krzysztofem Młoskiem (1932–1995) z Zakładu Radiologii AM w Warszawie. Konferencja była poświęcona radiologii stomatologicznej i szczękowo-twarzowej, a uczestniczyło w niej 300 stomatologów i radiologów, w tym kilkunastu naukowców z Europy i spoza niej.

Profesor Paweła na prośbę studentów, oprócz realizacji programu dydaktycznego, prowadził dodatkowe wykłady z chirurgii stomatologicznej w powiązaniu z innymi dyscyplinami lekarskimi. W 1972 r. był opiekunem V roku studentów stomatologii oraz opiekunem Zrzeszenia Studentów Polskich. Ponadto kierował pracą Studenckiego Koła Naukowego i z ramienia Rady Instytutu Stomatologii opiekował się organizacjami studenckimi na stomatologii. W 1975 r. wraz ze współpracownikami prowadził szkolenie lekarzy stomatologów zleczone przez Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego oraz szkolenie indywidualne lekarzy z terenu miasta Wrocławia, województwa wrocławskiego i opolskiego. Z ramienia Komisji Rektorskiej AM we Wrocławiu był opiekunem lekarzy medycyny kończących stomatologię w przyspieszonym trybie. Pełnił także funkcję konsultanta ds. stomatologii dla województwa wrocławskiego i Dolnośląskiego Okręgu Kolei Państwowych, organizując leczenie stomatologiczne oraz doszkalanie lekarzy.

Dużo czasu i energii przez wiele lat prof. Paweła poświęcił kierowaniu pracami związanymi z kolejną przebudową i nadbudową Kliniki oraz jej wyposażeniem i zapleczem zabiegowo-diagnostycznym [4, 7–9]. Prace budowlane były prowadzone przy pełnieniu przez Klinikę codziennie całodobowego ostrego dyżuru dla 5 województw rejonu Dolnego Śląska. Z uwagi na wyposażenie bloku operacyjnego, sal (intensywnego nadzoru, zabiegowej i seminaryjnej), ambulatorium, pracowni rentgenowskiej i EKG, fizykoterapii, laboratorium analitycznego i chemicznego oraz pracowni protetycznej Klinika była na bardzo wysokim poziomie i mogła konkurować z klinikami zagranicznymi.

Mimo przejścia na emeryturę z dniem 30 września 1990 r., prof. Paweła nadal pracował naukowo oraz współpracował interdyscyplinarnie, czego wyrazem są 2 monografie i 37 publikacji z lat 1991–2008.

Reasumując dorobek prof. Tadeusza Paweli, warto przytoczyć fragmenty ocen działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej profesora dokonanych w 1988 r. przez wybitne autorytety w dziedzinie chirurgii: prof. dr. hab. n. med. Bogdana Łazarkiewicza oraz prof. dr. hab. n. med. Sylwestra Jana Kowalika na okoliczność nadania mu tytułu naukowego profesora zwyczajnego [4].

Prof. Łazarkiewicz pisał m.in.: „Cechą charakterystyczną dla prof. dr. hab. T. Paweli jest to, że podchodzi do postawionego sobie problemu najczęściej wynikającego z potrzeby kliniki w sposób wszechstronny z daleko idącą dociekliwością, krytycyzmem i ostrożnością w wyciąganiu wniosków. Chętnie współpracuje z pracownikami naukowymi i klinicystami w innych dyscyplinach lekarskich. Pragnę specjalnie podkreślić, że przy obecnym wszechstronnym rozwoju nauk medycznych nie jest rzeczą łatwą uzyskać nową metodę leczenia, która sprawdziłaby się w klinice, a prof. dr. hab. T. Paweła jest autorem kilku takowych rozwiązań. Wzbogacają one, podobnie jak i inne jego osiągnięcia, wiedzę chirurgiczną o nowe wartości”.

Profesor Kowalik natomiast podkreślił, że „Prof. T. Paweła, poczynawszy od pierwszego dnia samodzielnej pracy na stanowisku kierownika kliniki w Krakowie a potem we Wrocławiu poświęcił wiele energii na przystosowanie tych placówek do potrzeb współczesnej chirurgii. Szczególnie w klinice wrocławskiej po wieloletnich wysiłkach stworzył bardzo dobre warunki dla leczenia chorych i nauczania studentów (...) Mówiąc o osiągnięciach organizacyjnych prof. T. Paweli trzeba wspomnieć o Jego osobistych uzdolnieniach i mocno wykształconym instynkcie społecznym. Był wszędzie tam, gdzie organizowała się społeczność lekarska, w życiu akademickim, w Towarzystwach Lekarskich, w Zjednoczonym Stronnictwie Lu-

dowym. Był inicjatorem i organizatorem licznych konferencji naukowo-szkoleniowych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Przy Jego osobistym udziale zorganizowana została na terenie Dolnego Śląska bardzo dobra opieka w zakresie chirurgii stomatologicznej i szczękowej (...) Reasumując opisane wyżej osiągnięcia prof. T. Paweła, stwierdzam, że dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny stawia Go na czołowym miejscu wśród polskich chirurgów szczękowych”.

Profesor Paweła był członkiem Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego od chwili jego powstania w 1951 r. [4]. W latach 1964–1971 przez 2 kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego. Przez 6 lat był też sekretarzem Sekcji Chirurgii Stomatologicznej PTS-u, a później jej wiceprzewodniczącym. Po powrocie do Wrocławia w 1971 r. był członkiem Zarządu Oddziału Wrocławskiego PTS i opiekunem Koła PTS w Wałbrzychu. Współpracował też z innymi Wrocławskimi Oddziałami Towarzystw Naukowych: Chirurgicznym, Onkologicznym, Laryngologicznym, Neurologicznym i Internistycznym – wygłaszając na ich posiedzeniach referaty z chirurgii stomatologicznej i szczękowo-twarzowej.

Profesor Paweła był członkiem komitetów redakcyjnych następujących czasopism: „Wrocławskiego Biuletynu Stomatologicznego” (w 1960 r.), „Wrocławskiej Stomatologii” (w latach 1964 i 1972–1978) oraz „Czasopisma Stomatologicznego” (w latach 1954–1957 i 1970–1971).

W 1955 r. wstąpił do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego [2, 4]. W Krakowie (1964–1971) pełnił funkcję prezesa Miejskiego Koła Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego i Koła ZSL-u przy AM. Po objęciu w 1971 r. kierownictwa Katedry i Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej został prezesem Koła ZSL, a następnie Komitetu Uczelnianego przy Miejskim Komitecie ZSL we Wrocławiu.

Profesor Paweła był wysoko cenionym naukowcem o uznanym dorobku naukowym i wspaniałym lekarzem, wychowawcą i przyjacielem młodzieży studenckiej oraz prawym i szlachetnym człowiekiem. Profesor Stypułkowska podkreśla, że „Profesor Tadeusz Paweła był utalentowanym wykładowcą i zaangażowanym nauczycielem akademickim. Cechowała Go empatia i bardzo życzliwy stosunek do studentów, lekarzy i pacjentów, zaś zespół asystentów i współpracowników traktował jak rodzinę” [12].

Za zasługi dla stomatologii i uczelni oraz wieloletnią wzorową pracę został uhonorowany wieloma odznaczeniami i wyróżnieniami, m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Me-

dałem 10-lecia, 30-lecia i 40-lecia Polski Ludowej, Odznaką za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia, Odznaką i Tytułem Zasłużony dla Wynalazczości i Racjonalizacji, Odznaką i Tytułem Zasłużony Racjonalizator Produkcji, Odznaką za Zasługi dla Województwa Legnickiego, Odznaką za Zasługi dla Województwa Wałbrzyskiego, Brązowym Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju, Srebrną Odznaką Zasłużony Działacz Ligi Obrony Kraju, Odznaką Przewodzący Kolejarz oraz Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego [2, 4, 8, 12].

Dorobek naukowy profesora Tadeusza Paweła

Monografie

- [1] Paweła T.: Leczenie promienicy twarzy i szyi z uwzględnieniem metody własnej. Wrocław 1963. Praca doktorska [maszynopis].
- [2] Paweła T.: Ziarniniak kwasochłonny postacią szczękowo-dziąsłowa. Wrocław 1964. Rozprawa habilitacyjna [maszynopis].
- [3] Paweła T., Wnukiewicz J., Paweła K.: Usuwanie zębów. Wykłady prof. dr. hab. Tadeusza Paweła. Wrocław 1992, s. 283.
- [4] Paweła T., Wnukiewicz J.: Znieczulanie w chirurgii szczękowo-twarzowej i stomatologicznej. Akademia Medyczna we Wrocławiu. Wrocław 1990, s. 136.
- [5] Paweła T., Wnukiewicz J., Paweła K.: Znieczulenie w schorzeniach czaszki twarzowej, według wykładów prof. dr. hab. med. Tadeusza Paweła. Wrocław 1992, s. 179.

Publikacje naukowe

- [1] Paweła T.: Możliwości zastosowania hialuronidazy w stomatologii. Czas. Stomatol. 1956, 9, 251–258.
- [2] Paweła T.: Ziarniniak kwasochłonny, postacią szczękowo-dziąsłowa. Czas. Stomatol. 1956, 9, 11–22.
- [3] Paweła T.: Zvlastni pripad nerotickehe onemocneni v ustni dutine. Prakt. Zubn. Lek. 1957, 5, 243–247.
- [4] Paweła T.: Hyaluronidaza v léčbě Myositis ossificans traumatica. Česk. Stomatol. 1958, 58, 179–184.
- [5] Paweła T.: *Hyperplasia m. masseteris*. Česk. Stomatol. 1958, 58, 277–285.
- [6] Paweła T.: Przerost mięśni żwaczy. Czas. Stomatol. 1958, 11, 425–437.
- [7] Paweła T.: Hialuronidaza w leczeniu pooperacyjnym rozszczepów podniebienia. Donie-

- sienie tymczasowe. *Czas. Stomatol.* 1959, 12, 633–636.
- [8] Paweł T.: Hyaluronidaza v léčbě aktinomykózy. *Česk. Stomatol.* 1959, 59, 294–298.
- [9] Paweł T., Iwankiewicz S.: Zębopochodne zapalenie sekwestrujące szczęki i ropowica oczodołu. (Opis dwóch przypadków własnych). *Czas. Stomatol.* 1959, 12, 173–183.
- [10] Paweł T., Reczek H., Simon J.: Zębopochodny ropień mózgu. *Czas. Stomatol.* 1959, 12, 769–777.
- [11] Giermański A., Paweł T.: Leczenie promienicy promieniami Roentgena. [W:] Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej PTS. Obrady Sekcji Chirurgii Stomatologicznej w Szczecinie 13–14 listopada 1959 roku, Szczecin 1960, 81–85.
- [12] Paweł K., Paweł T.: Szerzenie się ropnych stanów zapalnych w okolicy ostatniego trzonowca dolnego. *Wroc. Biul. Stomatol.* 1945–1960, wydanie jubileuszowe, 17–25.
- [13] Paweł T., Hořejš J.: Fibrózní osteodysplazie Jaffé Lichtenstein v oblasti čelisti. *Česk. Stomatol.* 1960, 60, 212–219.
- [14] Paweł T.: Zastosowanie hialuronidazy w leczeniu promienicy szyjno-twarzowej. [W:] Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej PTS. Obrady Sekcji Chirurgii Stomatologicznej w Szczecinie 13–14 listopada 1959 roku, Szczecin 1960, 35–38.
- [15] Paweł T., Brzeziński J.: Choroba Pageta o umiejscowieniu szczękowym. *Czas. Stomatol.* 1961, 14, 975–981.
- [16] Cieszyński T., Paweł T.: Ciało obce wprowadzone przez oczodoł do zatoki szczękowej i jej okolicy w następstwie wybuchu. *Czas. Stomatol.* 1961, 14, 545–548.
- [17] Giermański A., Paweł T.: Napromienianie rentgenowskie w leczeniu nerwobólu nerwu trójdzielnego. [W:] Pamiętnik IV Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej poświęcony problematyce: Nerwoból nerwu trójdzielnego. Wrocław 14–15 luty 1959 roku, Wrocław 1961, 65–67.
- [18] Paweł T.: Leczenie nerwobólu nerwu trójdzielnego tkanką konserwowaną. [W:] Pamiętnik IV Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej poświęcony problematyce: Nerwoból nerwu trójdzielnego. Wrocław 14–15 luty 1959 roku, Wrocław 1961, 69–72.
- [19] Cieszyński T., Paweł T.: Ein durch Orbita Indie Kieferhöhle als Folge einer Explosion eingedruhgener Fremdkörper. *Quintess. Zahnarztl. Lit.* 1962, 13, 23–24.
- [20] Paweł T., Rzeszutko T., Paweł K.: Powikłania ropne w złamaniach szczękowych. [W:] Pamiętnik VI Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej. Urazy twarzoczaszki. Wrocław 24–26 listopada 1961, Wrocław 1963, 75–78.
- [21] Paweł T.: Przebieg gojenia złamania żuchwy w przypadku ziarniniaka kwasochłonnego. [W:] Pamiętnik VI Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej. Urazy twarzoczaszki. Wrocław 24–26 listopada 1961, Wrocław 1963, 150–155.
- [22] Paweł T., Pawelec-Kruszewska A., Giermański A.: Wyciek płynu mózgowo-rdzeniowego powstały w następstwie urazów twarzoczaszki. [W:] Pamiętnik VI Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej. Urazy twarzoczaszki. Wrocław 24–26 listopada 1961, Wrocław 1963, 138–143.
- [23] Pawelec A., Paweł T.: Zastosowanie trypsyny w leczeniu ropnych powikłań złamań szczękowych. [W:] Pamiętnik VI Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej. Urazy twarzoczaszki. Wrocław 24–26 listopada 1961, Wrocław 1963, 81–84.
- [24] Paweł T.: Obraz radiologiczny ziarniniaka kwasochłonnego szczęk. *Ogólnopolski Zjazd Sekcji Chirurgów Stomatologów*, Katowice 1963. Zbiór prac, 106.
- [25] Paweł T., Pawelec-Kruszewska A., Terlikowska J.: Obraz radiologiczny guzów olbrzymiomórkowych szczęk. *Ogólnopolski Zjazd Sekcji Chirurgów Stomatologów*, Katowice 7–9 czerwiec 1963, Zbiór prac, 78.
- [26] Paweł T.: Ziarniniak kwasochłonny postać szczękowo-dziąsłowa. *Przegl. Stomatol.* 1964, 223–233.
- [27] Paweł T.: Ziarniniak kwasochłonny – postać szczękowo-dziąsłowa. Przeszczepianie na zwierzęta doświadczalne. *Wroc. Biul. Stomatol.* 1964, 87–98.
- [28] Paweł T., Kruszevska-Pawelec A., Terlikowska J.: Leczenie guzów olbrzymiomórkowych szczęk w Klinice Chirurgii Stomatologicznej we Wrocławiu w latach 1957–1962. *Wroc. Biul. Stomatol.* 1964, 99–109.
- [29] Mordarska H., Paweł T.: Aktywność niektórych antybiotyków w obecności polokainy. [W:] Pamiętnik XLII Zjazdu Chirurgów Polskich. Wrocław 23–25 września 1964 roku, Wrocław 1966, T. 2, 315–318.
- [30] Paweł T.: Zastosowanie hialuronidazy w leczeniu promienicy twarzy i szyi. *Arch. Met. AM Kraków* 1966, 49.
- [31] Paweł T.: Ziarniniak kwasochłonny szczęk. *Czas. Stomatol.* 1966, 19, 1111–1116.
- [32] Paweł T., Kruszevska-Pawelec A., Paweł K.: Złamania podstawy przedniego dołu czaszkowego przy urazach twarzoczaszki. [W:] Pamiętnik XLII Zjazdu Chirurgów Polskich. Wrocław 23–25 września 1964 roku, Wrocław 1966, T. 1, 98–102.

- [33] Paweła T.: Metody chirurgicznego leczenia pourazowego podwójnego widzenia. *Prz. Met.* 1968, 83–86.
- [34] Paweła T., Dubiel J., Gugulski J., Pasyk S.: Zachowanie się ciśnienia tętniczego u ludzi zdrowych po miejscowym zastosowaniu środków znieczulających używanych w stomatologii. *Pol. Tyg. Lek.* 1968, 23, 700–703.
- [35] Paweła T., Mordarska H.: Wyznam hyaluronidasy v lokalni léčbě cervicofacialni aktinomykozy. *Česk. Stomatol.* 1968, 134–138.
- [36] Paweła T.: Metody leczenia złamań zespołu jarzmowo-szczękowego w Klinice Chirurgii Stomatologicznej. *Prz. Met. AM Kraków* 1970, 51–57.
- [37] Paweła T.: Odzwierzęce zakażenie promienicą. *Czas. Stomatol.* 1970, 23, 241–243.
- [38] Paweła T., Pawłowska H., Puc E., Stypułkowska J., Stanowska K., Panaś M., Kurek M.: Złamania kości twarzoczaszki przy pracy. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 39.
- [39] Paweła T., Pawłowska H., Puc E., Stypułkowska J., Stanowska K., Panaś M.: Złamania kości twarzoczaszki w wypadkach komunikacyjnych. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 56.
- [40] Paweła T., Pawłowska H., Puc E., Stryszowska K., Stanowska K., Barut B.: Pobicia jako przyczyna złamań kości szczęk. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 58.
- [41] Paweła T., Pawłowska H., Gładysz K., Stypułkowska J., Stanowska K., Panaś M.: Rola alkoholu w etiopatogenezie złamań szczękowo-twarzowych. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 59.
- [42] Paweła T., Pawłowska H., Gugulski J., Gładysz K., Urbańska E.: Przegląd złamań patologicznych żuchwy w materiale Kliniki Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie w okresie 1956–1970. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 61.
- [43] Paweła T., Stypułkowska J., Pawłowska H., Puc E., Stanowska B., Barut B.: Złamania kości twarzoczaszki na wsi. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 64.
- [44] Paweła T.: Szew kostny „dwupiętrowy podwójnie skrzyżowany” w leczeniu złamań żuchwy. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 74.
- [45] Paweła T.: *Sutura ferrea intraoralis trans processum alveolare*. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 77.
- [46] Paweła T., Przepiórowska E.: Przypadki schorzeń stomatologicznych leczonych w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1924–1939. [W:] X Zjazd Ogólnopolski Sekcji Chirurgii Stomatologicznej, Katowice 23–25 IX 1971 roku, Streszczenia referatów, 86.
- [47] Paweła T.: Rozpoznawanie promienicy twarzy i szyi. *Wroc. Stomatol.* 1972, T. 1, 57–62.
- [48] Paweła T., Pawłowska H., Kurek M., Przepiórkowska E., Gugulski J.: Urazy twarzoczaszki u dzieci leczonych w Klinice Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie w latach 1956–1970. *Wroc. Stomatol.* 1972, T. 1, 63–69.
- [49] Paweła T.: Od ropnia okołoszczytowego do podokostnego. *Wroc. Stomatol.* 1973, 11–18.
- [50] Paweła T.: Wkład lekarzy polskich w naukę o promienicy. *Wroc. Stomatol.* 1973, 3–10.
- [51] Paweła T.: Aparat do płukania zatoki szczękowej przez przetokę ustno-zatokową. *Pol. Tyg. Lek.* 1974, 29, 1559–1560.
- [52] Paweła T.: *Exheiresis* nerwu zębodołowego dolnego według sposobu własnego. *Pol. Tyg. Lek.* 1974, 29, 1663.
- [53] Paweła T.: Leczenie następstw zgorzeli mięszki zęba. *Wroc. Stomatol.* 1974, 155–164.
- [54] Paweła T.: Leczenie 146 chorych z promienicą twarzy i szyi według sposobu własnego. [W:] Pamiętnik XI Ogólnopolskiego Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego. Poznań 12–13 X 1973, Poznań 1974, 193–196.
- [55] Paweła T.: Wyniki przeszczepiania promieniowców promienicy na zwierzęta doświadczalne. [W:] Pamiętnik XI Ogólnopolskiego Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego. Poznań 12–13 X 1973, Poznań 1974, 197–199.
- [56] Paweła T., Szymańska-Stryszowska K.: Leczenie zastarzałych zwichnięć żuchwy z uwzględnieniem sposobu własnego. *Wroc. Stomatol.* 1974, 133–140.
- [57] Paweła T., Woźniewski A., Szypiłło S.: Włókniaokośluzakomięsak żuchwy u 15-letniej dziewczynki leczony operacyjnie z pomyślnym 21 miesięcznym wynikiem. [W:] Materiały na Konferencję Naukową zorganizowaną z okazji XXV-lecia Szpitala Miejskiego im. Ludwika Neugebauera we Wrocławiu. Wrocław 1974, 71–76.

- [58] Paweła T.: Klinika Chirurgii Szczękowej. [W:] Akademia Medyczna we Wrocławiu. T. 1, cz. 3, 1970–1975. Wrocław 1975, 375–376.
- [59] Mielecki T., Januszkiewicz-Mielecka K., Paweła T., Dobaczewski Z., Garcarek J.: Sialografia w diagnostyce różnicowej guzów ślinianek. Pol. Przegl. Radiol. 1976, 40, 435–438.
- [60] Paweła T., Paweła K.: Obraz kliniczny i leczenie zespołu utrudnionego wyrzynania dolnego zęba mądrości. Wroc. Stomatol. 1976, 205–213.
- [61] Paweła T., Szuba S., Dobaczewski Z., Ćwioro F., Wnukiewicz J., Szołomicki H.: Statystyczny przegląd 5218 przypadków złamań kości twarzoczaszki leczonych w Klinice Chirurgii Szczękowej IS AM we Wrocławiu w latach 1961–1971. Czas. Stomatol. 1976, 29, 237–243.
- [62] Starzyk J., Paweła T., Woźniewski A.: Limfografia dotarczycowa w badaniu układu chłonnego szyi w nowotworach jamy ustnej i szczęk. Pol. Przegl. Radiol. 1976, 40, 425–427.
- [63] Iwankiewicz S., Paweła T., Woźniewski A., Agopsowicz G., Baran I., Iwankiewicz J., Bochnia M.: Nowotwory nosa i zatok przynosowych w populacji Dolnego Śląska w latach 1967–1976. [W:] XXX Zjazd Otolaryngologów Polskich. Kraków 10–12 IX 1977, Streszczenia referatów, Kraków 1977, 4.
- [64] Paweła T.: Kilka uwag na temat powstawania przetok ustno-zatokowych. Wroc. Stomatol. 1977, 65–71.
- [65] Paweła T.: *Sutura ferrea intraoralis trans processum alveolare*. Stomatologický Sborník II. J.E. Purkyne Universita, Brno 1977.
- [66] Paweła T.: Znieczulenie diagnostyczne i lecznicze nowokainą polokainą. Wroc. Stomatol. 1977, 73–80.
- [67] Maślanka P., Paweła T.: Powikłania znieczulenia miejscowego w ambulatorium stomatologicznym. Wroc. Stomatol. 1978, 123–132.
- [68] Paweła T.: Ambulatoryjny zabieg stomatologiczny w znieczuleniu ogólnym. Wroc. Stomatol. 1978, 41–49.
- [69] Paweła T.: Krwawienia z jamy ustnej – leczenie miejscowe. Wroc. Stomatol. 1978, 63–72.
- [70] Paweła T.: Zabieg chirurgiczny na skazach krwotocznych. Wroc. Stomatol. 1978, 51–62.
- [71] Paweła T., Buczek A., Badurowa A., Kotz J.: Badania doświadczalne nad możliwością rekanalizacji tętnicy szyjnej zewnętrznej podwiązanej katgutem. Pol. Tyg. Lek. 1978, 33, 801–803.
- [72] Paweła T., Wnukiewicz J.: Wprowadzenie do leczenia fizykalnego w schorzeniach stawu skroniowo-żuchwowego. Wroc. Stomatol. 1978, 73–84.
- [73] Paweła T., Kaczkowski H., Wnukiewicz J.: Rzadkie przypadki samouszkodzenia jamy ustnej. Wiad. Lek. 1978, 31, 979–981.
- [74] Wnukiewicz J., Paweła T.: Metody zabiegów fizykoterapeutycznych w schorzeniach stawu skroniowo-żuchwowego. Wroc. Stomatol. 1978, 85–89.
- [75] Abramczyk A., Agopsowicz G., Baran I., Bochnia M., Hirnle Z., Iwankiewicz S., Iwankiewicz J., Jasiak E., Jastrzębiowski E., Kuźniar A., Kuźniar J., Paweła T.: Nowotwory nosa i zatok przynosowych w populacji Dolnego Śląska w latach 1967–1976. Otolar. Pol. [1979], supl.: XXX Zjazd Otolaryngologów Polskich, Kraków 10–12 IX 1977, 55–59.
- [76] Paweła T.: Etiopatogeneza zakażenia promieniowego. Wroc. Stomatol. 1979, 31–37.
- [77] Paweła T.: Kilka uwag na temat nerwobólów objawowego nerwu trójdzielnego. Wroc. Stomatol. 1979, 309–314.
- [78] Paweła T.: Leczenie chirurgiczne prawdziwego nerwobólów nerwu trójdzielnego. Wroc. Stomatol. 1979, 325–332.
- [79] Paweła T.: Szew „nakostny” w złamaniach kości twarzoczaszki. Czas. Stomatol. 1979, 31, 45–48.
- [80] Paweła T.: Wprowadzenie do naukowej części II Konferencji Stomatologów województwa wałbrzyskiego. Wroc. Stomatol. 1979, 279–281.
- [81] Paweła T.: Znieczulenie przewodowe nerwu zębodołowego i policzkowego w metodzie trójfazowej. Wroc. Stomatol. 1979, 21–29.
- [82] Paweła T., Mróz G.: Leczenie zachowawcze nerwobólów nerwu trójdzielnego. Wroc. Stomatol. 1979, 349–356.
- [83] Kuebler A., Paweła T., Mróz G., Janus W.: Electroacupuncture in trigeminal neuralgia. [W:] 7th World Congress of Anaesthesiologists. Hamburg 1980. Abstracts, 305.
- [84] Paweła T.: Leczenie operacyjne przetok ustno-zatokowych. Pol. Tyg. Lek. 1980, 35, 547–548.
- [85] Paweła T.: Łyżeczowanie zębodołu po usunięciu zęba. Wroc. Stomatol. 1980, 25–33.
- [86] Paweła T.: Znieczulenie mandybularne. Czas. Stomatol. 1980, 33, 471–474.
- [87] Paweła T., Wolniewicz M., Rzeszutko B.: Czyracyca twarzy. Wroc. Stomatol. 1980, 35–41.
- [88] Paweła T.: Kilka uwag na temat amputacji (resekcji) szczytu korzenia zęba i łyżeczowania okołowierzchołkowego zmian zapalnych. Wroc. Stomatol. 1981, 15–23.
- [89] Paweła T.: Klinika Chirurgii Szczękowej. [W:] Akademia Medyczna we Wrocławiu 1975–1980. T. 1, cz. 4, Wrocław 1981, 395–396.
- [90] Paweła T.: Szew kostny dwu i trzypiętrowy skrzyżowany jedno- i dwukrotnie w leczeniu złamań żuchwy. Czas. Stomatol. 1981, 34, 513–519.

- [91] Paweła T., Ćwioro F., Wnukiewicz J.: Złamanie kości twarzy i szczęk. [Fragm. w art.]: B. Łazarkiewicz: Sprawozdania z posiedzeń naukowych Wrocławskiego Oddziału Towarzystwa Chirurgów Polskich. Pol. Przegl. Chir. 1981, 53, 116.
- [92] Paweła T., Dobaczewski Z., Wnukiewicz J., Szuba S., Fela A.: Złamania twarzoczaszki w środowisku wiejskim. Czas. Stomatol. 1981, 34, 695–699.
- [93] Paweła T., Dobaczewski Z., Szuba S., Wnukiewicz J., Fela A.: Złamania twarzoczaszki w pracy. Czas. Stomatol. 1982, 35, 679–684.
- [94] Paweła T., Przepiórkowska E.: Przypadki schorzeń stomatologicznych leczonych w Klinice Chirurgii UJ (Uniwersytetu Jagiellońskiego) w latach 1924–1939. Czas. Stomatol. 1983, 36, 869–874.
- [95] Kaczkowski H., Paweła T., Ćwioro F.: Przypadek nokardiozy policzka. Wroc. Stomatol. 1984, 113–122.
- [96] Lisowski A., Paweła T., Sward J., Kozakowska M.: Zabiegi chirurgiczno-stomatologiczne u ciężarnych w świetle oceny kardiograficznej. [W:] Operacje położnicze. Pod red. Z. Słomko, Poznań 1984, 381–385.
- [97] Paweła T.: Podpórka akrylanowa w leczeniu pewnych typów złamań jarzmowo-oczodołowo-szczękowych. Czas. Stomatol. 1984, 37, 103–107.
- [98] Paweła T.: Przyczynę do wewnątrzustnego znieczulenia przewodowego nerwów podniebiennych. Wroc. Stomatol. 1984, 83–87.
- [99] Paweła T.: Wewnątrzżębodołowe usuwanie korzeni zębów. Wroc. Stomatol. 1984, 57–64.
- [100] Paweła T.: Zakażenie zębopochodne zagrażające życiu. Wroc. Stomatol. 1984, 73–82.
- [101] Paweła T.: Zewnętrzżębodołowe usuwanie korzeni zębów. Wroc. Stomatol. 1984, 65–71.
- [102] Paweła T., Ćwioro F., Kuszewska H.: Podwiązanie tętnicy szyjnej zewnętrznej i przeszczep kości w przypadku złamania żuchwy. Czas. Stomatol. 1984, 37, 187–192.
- [103] Paweła T., Zarzycki J., Osada A., Dubiel A., Mróz G., Sporniak M., Wnukiewicz J.: Leczenie tkankowe w nerwobólę nerwu trójdzielnego. Wroc. Stomatol. 1984, 95–104.
- [104] Paweła T., Zarzycki J., Osada A., Sporniak M., Wnukiewicz J., Mróz G.: Badania mikroskopowo-elektronowe i histochemiczne konserwowanej owojny człowieka. Czas. Stomatol. 1984, 37, 873–883.
- [105] Bihl I., Wnukiewicz J., Żukowski W., Paweła T.: Termografia zatoki szczękowej. Wroc. Stomatol. 1985, 57–62.
- [106] Paweła T., Markowska-Kosno D., Kaczkowski H., Pawlak W.: Operacje torbieli zębopochodnych wpuklających się do zatoki szczękowej i jamy nosa. Wroc. Stomatol. 1985, 69–74.
- [107] Paweła T., Wnukiewicz J., Komorski A., Wolniewicz M.: Nowotwory wyrostka zębodołowego w materiale Kliniki Chirurgii Szczękowej AM we Wrocławiu. Wroc. Stomatol. 1985, 63–68.
- [108] Wnukiewicz J., Paweła T.: Hydrocortison ionophoresis of incompleta Malkerson-Rosenthal syndrome. 11th Congress of JAMFS, Leipzig 1985, abstract, 285.
- [109] Wnukiewicz J., Paweła T., Ziemiński P., Komorski A.: Schorzenia zatok obocznych nosa w materiale Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej AM we Wrocławiu. Wroc. Stomatol. 1985, 49–56.
- [110] Paweła T.: Przetoki twarzy i jej kośćca – spostrzeżenia własne. Wroc. Stomatol. 1986, 17–26.
- [111] Paweła T.: Ropny stan zapalny w okolicy kąta żuchwy. Wroc. Stomatol. 1986, 7–16.
- [112] Paweła T., Wnukiewicz J., Łuczak K.: Trudności w rozpoznawaniu i leczeniu zianiniaka kwasochłonnego szczęk. [W:] VI Kongres Stomatologów Polskich. Łódź 21–23 września 1986, Streszczenia referatów, 35.
- [113] Wnukiewicz J., Paweła T.: Badania radiologiczne i scyntygraficzne w diagnostyce zmian zapalnych i guzowatych kości szczęk. Wroc. Stomatol. 1986, 27–34.
- [114] Bihl I., Wnukiewicz J., Żukowski W., Paweła T., Komorski A.: Termografia schorzeń nowotworowych jamy ustnej i kości szczęk. Człowiek, Populacja, Środowisko 1987, 4, 27–46.
- [115] Bihl I., Wnukiewicz J., Żukowski W., Paweła T.: Termografia w schorzeniach gruczołów ślinowych. Człowiek, Populacja, Środowisko 1987, 4, 65–78.
- [116] Bihl I., Wnukiewicz J., Żukowski W., Paweła T., Ziemiński P.: Termografia w schorzeniach zatok szczękowych. Człowiek, Populacja, Środowisko 1987, 4, 47–63.
- [117] Paweła T., Janicki A.G., Orzechowska-Juzwenko K.: Podstawy współczesnej chemioterapii zakażeń bakteryjnych trzewioczaszki. Wroc. Stomatol. 1987, 269–280.
- [118] Paweła T.: Wkład wrocławskiej szkoły stomatologicznej w naukę o rwie nerwu trójdzielnego. Wroc. Stomatol. 1987, 3–13.
- [119] Paweła T.: Znieczulenie przewodowe nerwów zębodołowych górnych tylnych. Wroc. Stomatol. 1987, 15–22.

- [120] Paweła T.: Katedra i Klinika Chirurgii Szczykowo-Twarzowej. [W:] Akademia Medyczna we Wrocławiu 1980–1985, Wrocław 1988, 327–330.
- [121] Paweła T., Mróz G., Kaczkowski H., Łuczak K.: Wkład stomatologicznej szkoły lwowskiej w naukę o rwie nerwu trójdzielnego. *Czas. Stomatol.* 1988, 41, 510–515.
- [122] Paweła T., Zarzycki J., Dubiel A., Sporniak M., Osada A., Wnukiewicz J., Mróz G.: Leczenie tkankowe nerwobólów nerwu trójdzielnego. *Pol. Tyg. Lek.* 1988, 43, 1470–1472.
- [123] Janicki A.G., Paweła T.: Zespoły nagłych ubytków świadomości – przyczyny i pierwsza pomoc medyczna. *Wroc. Stomatol.* 1988, 7–21.
- [124] Zawirska B., Paweła T., Cieślińska A., Kaczkowski H., Kukulska E., Jeleń M.: Idiopatyczna postać ziarniniaka środkowej części twarzy (*midline lethal granuloma*). Opis przypadku. *Czas. Stomatol.* 1989, 42, 550–557.
- [125] Paweła T., Wnukiewicz J., Nienartowicz J., Woytoń H.: Obrażenia podstawy czaszki, centralnego systemu nerwowego i układu wzroku w urazach twarzoczaszki. [W:] Jubileuszowy Zjazd Towarzystwa Chirurgów Polskich. Kraków, 17–20 września 1989 r., Streszczenia, T. 1; Kraków 1989, 148.
- [126] Ziemiński Z., Paweła T., Wnukiewicz J., Nienartowicz J., Birecki J.: Złamania przyśrodkowe trzewioczaszki w materiale Kliniki Otolaryngologicznej i Kliniki Chirurgii Szczykowo-Twarzowej AM we Wrocławiu w latach 1978–1987. *Otolaryngol. Pol.* 1989, 43, supl., 49–53. XXXIV Zjazd Polskiego Towarzystwa Otolaryngologicznego, Gdańsk, 26–29 IV 1989 r.
- [127] Wnukiewicz J., Paweła T.: Jontoforeza hydrokortyzonowa i jodowa w leczeniu niepełnego zespołu Melkerssona-Rosenthala. *Wroc. Stomatol.* 1989, 23–29.
- [128] Paweła T.: Ekshajreza nerwu bródkowego poszerzona na nerw zębodołowy dolny. *Czas. Stomatol.* 1990, 43, 479–481.
- [129] Paweła T.: Leczenie chirurgiczne nerwobólów nerwu podoczołowego (ekshajreza) z uwzględnieniem metody własnej. *Czas. Stomatol.* 1990, 43, 614–617.
- [130] Paweła T., Ziemiński P., Wnukiewicz J., Markowska-Kosno D., Woytoń H.: Schorzenia zatoki szczękowej – pogranicze chirurgii stomatologicznej i laryngologii. *Czas. Stomatol.* 1990, 43, 550–553.
- [131] Paweła T.: Efekty przeszczepienia ludzkiego ziarniniaka kwasochłonnego szczęk na zwierzęta doświadczalne. *Czas. Stomatol.* 1991, 44, 290–295.
- [132] Kübler A., Paweła T., Mróz G., Werner J., Wnukiewicz J.: Elektroakupunktura w leczeniu neuralgii nerwu trójdzielnego. *Czas. Stomatol.* 1991, 44, 116–120.
- [133] Paweła T.: Katedra i Klinika Chirurgii Szczykowo-Twarzowej. [W:] Akademia Medyczna we Wrocławiu 1985–1990, Wrocław 1991, 327–330.
- [134] Paweła T.: Własne przemyślenia na temat niektórych aspektów etiopatogenezy samostnej neuralgii nerwu trójdzielnego. *Czas. Stomatol.* 1991, 44, 542–547.
- [135] Paweła T.: Zespół utrudnionego wyrzynania dolnego zęba mądrości. *Czas. Stomatol.* 1991, 44, 70–73.
- [136] Paweła T.: Ziarniniak kwasochłonny szczęk – postać dziąsłowo-kostna. *Czas. Stomatol.* 1991, 44, 639–646.
- [137] Paweła T.: Ziarniniak kwasochłonny szczęki. *Otolaryngol. Pol.* 1991, 45, 474–478.
- [138] Ziemiński Z., Paweła T., Bochnia M., Rak J.: Badania wpływu świeżych złamań żuchwy na stan narządu słuchu. *Wroc. Stomatol.* 1991, 105–112.
- [139] Paweła T., Markowska-Kosno D.: Testowe odczyny śródskórne na ligno i polokainę. *Wroc. Stomatol.* 1991, 91–97.
- [140] Paweła T., Malik J., Więckiewicz W.: Współczesna chirurgia z protetykiem w rehabilitacji po operacjach nowotworów szczęk. *Wroc. Stomatol.* 1991, 43–50.
- [141] Paweła T.: Dźwignia prosta Beina. *Czas. Stomatol.* 1992, 45, 359–364.
- [142] Paweła T.: Seweryn Gałęzowski – prekursor nauki o zakażeniu odogniskowym. *Czas. Stomatol.* 1992, 45, 483–485.
- [143] Paweła T.: Własne uwagi na temat terminologii zaburzeń ruchów żuchwy. *Czas. Stomatol.* 1992, 45, 116–119.
- [144] Paweła T., Mróz G., Wnukiewicz J., Gerber-Leszczyszyn H., Bochdalek L.: Kilka uwag na temat 421 przypadków neuralgii nerwu trójdzielnego. *Pol. Tyg. Lek.* 1992, 47, 466–469.
- [145] Paweła T.: Złamanie żuchwy podczas usuwania zęba. *Wroc. Stomatol.* 1992, 253–259.
- [146] Paweła T., Janicki A., Bochdalek L.: Ziarniniak Wegenera i jemu podobne schorzenia w polskim piśmiennictwie lekarskim w latach 1955–1985. *Czas. Stomatol.* 1993, 46, 66–70.
- [147] Paweła T., Rabczyński J., Wnukiewicz J., Mróz G.: Zmiany histologiczne w nerwie szczękowym i żuchwowym w rwie. *Czas. Stomatol.* 1993, 46, 658–664.
- [148] Paweła T., Mróz G., Wnukiewicz J.: Analiza 428 przypadków neuralgii nerwu trójdzielnego. *Czas. Stomatol.* 1994, 47, 41–44.

- [149] Paweła T., Zawirska B., Łuczak K., Kukulska E., Jeleń M.: Lethal midline granuloma mandibulae. *Czas. Stomatol.* 1994, 47, 201–203.
- [150] Paweła T.: Zdjęcie warstwowe żuchwy według własnej projekcji skośnej. *Doniesienie tymczasowe. Czas. Stomatol.* 1994, 47, 427–429.
- [151] Paweła T., Paweła A., Paweła K.: Wkład lekarzy polskich w naukę o neuralgii nerwu trójdzielnego w latach 1901–1945. *Czas. Stomatol.* 1995, 48, 804–812.
- [152] Paweła T., Paweła A., Paweła K.: Wkład lekarzy polskich XIX wieku do nauki o neuralgii nerwu trójdzielnego. *Czas. Stomatol.* 1995, 48, 206–213.
- [153] Podemski R., Paweła T., Paweła A.: Neuralgia nerwu trójdzielnego w polskim piśmiennictwie lekarskim z lat 1984–1993. *Wroc. Stomatol.* 1995, 114–126.
- [154] Paweła T.: Osiągnięcia pracowników Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej AM we Wrocławiu w latach od 1 października 1971 r. do 1 października 1990 r. *Wroc. Stomatol.* 1998/1999, 167–170. 50-lecie Oddziału Stomatologii we Wrocławiu.
- [155] Paweła T.: Seweryn Perkowski – prekursor metody znieczulenia miejscowego. *Czas. Stomatol.* 1999, 52, 203–209.
- [156] Paweła T., Kuryszko J., Dubiel A., Kiełbowski Z., Wnukiewicz J.: Następstwa przecięcia u człowieka i królika nerwu i naczyń zębodołowych dolnych [W:] III Kongres Polskiego Towarzystwa Chirurgii Jamy Ustnej i Chirurgii Szczękowo-Twarzowej, Szczecin, 17–19 maja 2001 r., 213–214, 11.
- [157] Rajchel Z., Paweła T., Paweła K.: Szew jarzmowo-szczękowy jako wyznacznik położenia otworu i kanału podoczodołowego w znieczuleniu nerwu podoczodołowego. *Wroc. Stomatol.* 2001, 38, 27–33.
- [158] Paweła T., Kuryszko J., Dubiel A., Kiełbowski Z., Rabczyński J., Wnukiewicz J.: Następstwa przerwania nerwu i naczyń zębodołowych dolnych u królika. *Dent. Med. Probl.* 2002, 39, 199–203.
- [159] Paweła T., Kuryszko J., Wnukiewicz J., Rabczyński J., Kiełbowski Z., Komorski A.: Regeneracja nerwu trójdzielnego. *Dent. Med. Probl.* 2003, 40, 253–259.
- [160] Paweła T., Kuryszko J., Wnukiewicz J., Kiełbowski Z., Komorski A.: Regeneracja nerwu trójdzielnego [W:] IV Kongres Polskiego Towarzystwa Chirurgii Jamy Ustnej i Chirurgii Szczękowo-Twarzowej, Białystok, 22–24 maja 2003 r., streszczenia referatów; Białystok 2003, 291–292, poz. 27.
- [161] Paweła T., Salomon P., Rajchel Z., Rabczyński J., Wnukiewicz J., Nienartowicz J., Komorski A.: Lateralizacja w neuralgii nerwu trójdzielnego. *Dent. Med. Probl.* 2004, 41, 17–22.
- [162] Paweła T., Konopka T., Gerber-Leszczyszyn H.: Ziarniniak kwasochłonny wyrostka zębodołowego i zębodołowej części żuchwy. *Dent. Med. Probl.* 2004, 41, 647–654.
- [163] Paweła T., Wnukiewicz J., Nienartowicz J.: Anomalie nerwu trójdzielnego i ich znaczenie kliniczne. *Porad. Stomatol.* 2004, 4, 30–34.
- [164] Paweła T., Wnukiewicz J., Bolejko A., Komorski A.: Seweryn Perkowski – współtwórca metody znieczulenia miejscowego. *Dent. Med. Probl.* 2005, 42, 689–692.
- [165] Paweła T., Durek G., Wnukiewicz J.: Zarys wiedzy o strzykawce lekarskiej. [W:] VI Kongres Polskiego Towarzystwa Chirurgii Jamy Ustnej i Chirurgii Szczękowo-Twarzowej „Polska Chirurgia szczękowo-twarzowa – gdzie jesteśmy, dokąd zmierzamy?”. Zamek Książ k/Wałbrzycha, 27–29 wrzesień 2007 r., streszczenia referatów, 4–5, poz. 3.
- [166] Paweła T., Wnukiewicz J., Komorski A., Bolejko A.: Wkład lekarzy polskich XIX wieku do piśmiennictwa i nauki o chirurgicznym leczeniu neuralgii nerwu trójdzielnego (NNT) w zakresie jego gałęzi. *e-Dentico* 2007, 1, 13, 118–126.
- [167] Łysenko L., Paweła T., Gerber H., Durek G.: Problemy anestetyczne u pacjentów ze szczękościskiem. *Dent. Med. Probl.* 2008, 45, 307–313.
- [168] Paweła T., Durek G., Wnukiewicz J.: Zarys wiedzy o strzykawce lekarskiej. *Dent. Med. Probl.* 2008, 45, 85–88.

Promotor prac doktorskich

- [1] Stypułkowska Jadwiga: Leczenie złamań zespołu jarzmowo-szczękowego na podstawie 10-letniego materiału Kliniki Chirurgii Stomatologicznej w Krakowie, we Wrocławiu i Kliniki Laryngologicznej AM w Krakowie. Kraków 1967.
- [2] Kaczyński Artur: Wyniki leczenia szkliwiaka szczęk w zależności od jego histologii i sposobu leczenia. Kraków 1969.
- [3] Gładysz Krystyna: Odległe wyniki leczenia złamań wyrostków kłykciowych żuchwy w materiale Kliniki Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie w latach 1959–1968. Kraków 1971.
- [4] Słowikowski Andrzej: Ocena metod leczenia złamań żuchwy stosowanych w Klinice Chirurgii Szczękowej AM w Krakowie w okresie 1966–1968. Kraków 1971.

- [5] Deszczowa Józefa: Histologiczne rozpoznanie nowotworów złośliwych błony śluzowej jamy ustnej i szczęk w świetle badań klinicznych i radiologicznych. Kraków 1971.
- [6] Puc Elżbieta: Klinika i leczenie guzów olbrzymiokomórkowych szczęk w materiale Instytutu Onkologii w Warszawie, Krakowie, Gliwicach i Kliniki Chirurgii Stomatologicznej w Warszawie, Zabrzu, Szczecinie i Krakowie. Kraków 1971.
- [7] Szymańska Krystyna: Leczenie okołoszczękowych ropnych procesów zapalnych wychodzących z okolic dolnego zęba mądrości na podstawie materiału z Kliniki Chirurgii Stomatologicznej AM w Krakowie, Szczecinie i Zabrzu w latach 1956–1965. Kraków 1972.
- [8] Dobaczewski Zdzisław: Leczenie przetok ustno-zatokowych powstałych w związku z usuwaniem zębów na materiale Kliniki Chirurgii Szczękowej Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1961–1971. Wrocław 1972.
- [9] Przepiórkowska Elżbieta: Rola zakażenia odogniskowego pochodzenia zębowego w wybranych schorzeniach okulistycznych. Kraków 1975.
- [10] Kurek Marian: Urazy twarzoczaszki u dzieci oraz ocena odległych wyników ich leczenia. Kraków 1975.
- [11] Wnukiewicz Jan: Klinika i leczenie nadziąsłaków w materiale Kliniki Chirurgii Szczękowej i Zakładu Chirurgii Stomatologicznej AM we Wrocławiu w latach 1968–1973. Wrocław 1976.
- [12] Kaczkowski Henryk: Ocena flory bakteryjnej i jej oporności na antybiotyki w ropnych schorzeniach zębopochodnych. Wrocław 1978.
- [13] Zawada Adam: Ocena odległych wyników operacyjnego leczenia złamań żuchwy u chorych leczonych w Klinice Chirurgii Szczękowej AM we Wrocławiu w latach 1971–1975. Wrocław 1978.
- [14] Żak Maciej: Urazy twarzoczaszki u mieszkańców województwa wałbrzyskiego w latach 1973–1977 ze szczególnym uwzględnieniem absencji chorobowej. Wrocław 1982.
- [15] Markowska-Kosno Danuta: Ocena odległych wyników leczenia torbieli zębopochodnych ze szczególnym uwzględnieniem metody dwuczasowej. Wrocław 1984.
- [16] Mróz Grażyna: Ocena metod leczenia nerwobólów nerwu trójdzielnego. Wrocław 1985.

Opiekun prac habilitacyjnych

- [1] Ćwioro Feliks: Leczenie operacyjne progenii według zmodyfikowanej metody Dal Ponta. Wrocław 1980.

- [2] Wnukiewicz Jan: Zależność między rozwojem raka jamy ustnej a stężeniem wybranych mikroelementów w tkankach. Wrocław 1990.

Wykaz projektów wynalazczych zgłoszonych przez prof. dr. hab. med. Tadeusza Pawełę [4]

- [1] Przyrząd do płukania zatoki szczękowej przez przetokę ustno-zatokową. Nr ewid. 16/72. Wzór użytkowy nr świad. ochr. 25320.
- [2] Śruba do operacyjnego łączenia i ustalania złamań kości, zwłaszcza z dojścia wewnątrzustnego. Nr ewid. 17/72. Wzór użytkowy nr świad. ochr. 25319.
- [3] Przyrząd do wykrywania ognisk zapalnych okołoszczętkowych przy zębach w miazdze martwej. Nr ewid. 9/73. Wzór użytkowy nr świad. ochr. 25524.
- [4] Zestaw do chirurgicznego leczenia złamań żuchwy złożony z płytek i śrub wykonanych z tworzywa sztucznego. Nr ewid. 10/73. Projekt racjonalizatorski.
- [5] Zestaw do chirurgicznego leczenia złamań kości, zwłaszcza żuchwy. Nr ewid. 3/75. Wynalazek nr patentu 111511.
- [6] Narzędzie do pobierania tkanki nowotworowej. Wynalazek nr patentu 125677.
- [7] Śruba do operacyjnego łączenia i ustalania złamań kości, zwłaszcza żuchwy. Nr ewid. 26/78. Wzór użytkowy nr świad. ochr. 32441.
- [8] Aparat do leczenia złamań jarzmowo-oczołowo-szczękowych. Nr ewid. 2/81. Wzór użytkowy nr zgł. w UPPRL W-84012.
- [9] Zestaw do biopsji. Nr ewid. 14/82. Projekt racjonalizatorski.
- [10] Światłowodowy wziernik podświetlany. Nr ewid. 17/84. Wzór użytkowy nr zgł. w UPPRL W-83695.
- [11] Sposób uziemienia ceramicznej podłogi sali operacyjnej. Nr ewid. 20/85. Wzór użytkowy nr zgł. w UPPRL W-266322.
- [12] Drewniak odprowadzający ładunki elektryczne. Nr ewid. 21/85. Wzór użytkowy nr zgł. w UPPRL W-80262.
- [13] Dwudrożny dren chirurgiczny. Nr ewid. 22/85. Projekt racjonalizatorski.
- [14] Studzienka ściekowa hermetyczna. Nr ewid. 8/86. Projekt racjonalizatorski.
- [15] Automatyczne ekranowanie otworu okiennego w pracowni RTG za pomocą gumy ołowiowej. Nr ewid. 6/87. Projekt racjonalizatorski.
- [16] Modernizacja kolumny anestetycznej. Nr ewid. 8/89. Projekt racjonalizatorski.
- [17] Sposób sterylizacji powietrza w przewodach wentylacyjnych. Nr ewid. 9/89. Projekt racjonalizatorski.

Piśmiennictwo

- [1] Dokumentacja studenta Tadeusza Paweła. Archiwum Akademii Medycznej we Wrocławiu.
- [2] Akta osobowe prof. dr. hab. Tadeusza Paweła, T. 1–2. Archiwum Akademii Medycznej we Wrocławiu, sygn. arch. 55.
- [3] Dokumentacja dotycząca powołania dr. hab. Tadeusza Paweła na stanowisko profesora nadzwyczajnego. Archiwum Akademii Medycznej we Wrocławiu, T. 1.
- [4] Dokumentacja dotycząca powołania dr. hab. Tadeusza Paweła, prof. nadzw. na stanowisko profesora zwyczajnego. Archiwum Akademii Medycznej we Wrocławiu, T. 2.
- [5] Dokumenty prof. dr. hab. Tadeusza Paweła. Archiwum Dolnośląskiej Izby Lekarskiej. Teczka nr 69-007621.
- [6] Kto jest kim w polskiej medycynie. Wyd. Interpress. Warszawa 1987, 506.
- [7] STYPUŁKOWSKA J.: 35 lat Katedry i Kliniki Chirurgii Szczękowo-Twarzowej i Stomatologicznej AM w Krakowie. Stomatol. Klin. 1987, 9, 5–11.
- [8] BRUZIOWICZ-MIKŁASZEWSKA B.: Zarys dziejów uniwersyteckiej stomatologii we Wrocławiu. Akademia Medyczna we Wrocławiu. Wrocław 2008; dodruk: Wrocław 2010, 263.
- [9] BRUZIOWICZ-MIKŁASZEWSKA B.: Stomatologia. [W:] Historia Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702–2002. Pod red. Waldemara Kozuschka. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław 2002, 312–341.
- [10] OWIŃSKI T.: W piętnastolecie stomatologii we Wrocławiu. Wroc. Biul. Stomatol. 1945–1960. Wydanie jubileuszowe. Wrocław 1960, 3–13.
- [11] OWIŃSKI T.: Historia Polskiej Uczelni Stomatologicznej we Wrocławiu w latach 1946–1966. Wroc. Stomatol. 1966–1967, 3–10.
- [12] STYPUŁKOWSKA J.: Profesor Tadeusz Paweła, DDS, MD, PhD 1920–2011. In memoriam. Prof. dr hab. n. med. Tadeusz Paweła 1920–2011. Wspomnienie pośmiertne. J. Stomatol. 2011, 64, 309–313.
- [13] PAWEŁA T.: Klinika Chirurgii Szczękowej. [W:] Akademia Medyczna we Wrocławiu 1970–1975. Wrocław 1975, T. 1, cz. 2, 375–376.
- [14] KONOPKA T., POTOCZEK S.: Structure and authorities of the University Dentistry in Postwar Wrocław. Dent. Med. Probl. 2007, 44, 5–10.

Adres do korespondencji

Maria Kordas
Biblioteka Akademii Medycznej
ul. Parkowa 1/3
51-616 Wrocław
tel.: +48 71 348 30 22
e-mail: maria.kordas@am.wroc.pl

Praca wpłynęła do Redakcji: 17.10.2011 r.
Po recenzji: 14.11.2011 r.
Zaakceptowano do druku: 18.11.2011 r.

Received: 17.10.2011
Revised: 14.11.2011
Accepted: 18.11.2011